

MARKINAR BI XIX. MENDEKO BIZKAIKO ELITEAN: MANUEL GOGEASCOECHEA ETA DOMINGO ECENARRO

1. Sarrera

Artikulu honen izenburuan adierazten den moduan, jarraian Markinako seme biren –Manuel Gogeascoechea (1817-1897) eta Domingo Ecenarro (1806-1880)¹– inguruko zertzeladak batuko ditugu. Biek ezaugarri komun batzuk dituzte: markinarrak dira, euskaldun petoak, goi mailako ikasketadunak eta Bizkaiko erakunde politiko-administratiboetako gailurretan ibilitakoak sasoi berean, XIX. mendeko bigarren erdialdean. Gainera, biek ala biek bat egin zuten politikaren eta administrazioaren inguruko lan eta zereginetan, eta, beraz, zalantzarik gabe, elkar ezagutu zuten. Ondorioz, esan dezakegu bizitza paraleloak izan zituztela; are gehiago, artikulu honen bukaeran zehazten den moduan, beren bizitzaren amaiera aldean elkarlehian aritu ziren.

Manuel Gogeascoechea Bizkaiko Ahaldun Nagusi izatera iritsi zen 1858tik 1860ra bitarteko biurtekoan; horrenbestez, Bizkaiko ordezkaritza-agintaritza gorena izan zuen eta, beraz, jaurerriko buru politikoa izan zen (Korrejidorea aparte utzita); horrek Probintziako Aita izeneko titulua jasotzea ekarri zion.

Domingo Ecenarro, bestalde, Bizkaia mailan administrazio mailan zegoen lanpostu iraunkor gorena lortzeko puntuau

---

¹ Artikulu honetan, bi pertsona horien izena emateko grafia tradizionala erabiliko dugu, izen-abizenen idatzketa modernizatu gabe. Aipa ditzagun, besterik ez bada, gure bi pertsonaien inguruaren orduko testuetan agertzen diren aldaera hauek: Goxeascoechea eta Ezenarro (Domingok askotan forma hori erabiltzen du).

egon zen. Beste hitzakin esanda, Manuelek kasik lortu zuen Bizkaiko egitura foralaren agintari burokratiko gorena izatea, hain zuzen ere, Bizkaiko Aldundikoa idazkaria izatea.

Biek, era berean, Markinako udal bizitzan eta Bizkaiko Batzar Nagusietan askotan parte hartu zuten hautetsi edota agintari modura.

Bi pertsonaia horiei buruzko datu bilketa ederra lan honestan aurki dezakegu: *Diccionario biográfico de los Diputados Generales, burócratas y patricios de Bizkaia (1800-1876)*². Baino, horrez gain, beste iturri batzuk arakatu ditugu³. Beraz, segidan orain arteko datu ezagunez gain, beste datu ezezagunago batzuk gehituko ditugu.

Sarrera hau amaitzeko eta laburpen antzean, markinar biek orduko foru erakunde publiko nagusietan jardun eta biak euskaraz aritutakoak. Beraz, euskara eta boterea elkarrekin lotuta markinarren eskutik, hain zuzen ere, XIX. mendeko Bizkaiko foru sistemaren baitan.

2. Manuel Gogeascochea Ucin

2.1. *Datu biografiko nagusiak*

Manuel Gogeascochea 1817ko abuztuaren 16an jaio zen Markinan eta Bilbon hil zen 1897ko urtarrilaren 28an⁴. Juan Luis

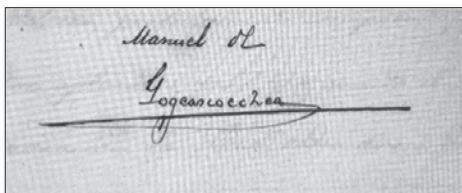
---

² Agirreazkuenaga Zigorraga, J. (zuz.): *Diccionario biográfico de los Diputados Generales, burócratas y patricios de Bizkaia (1800-1876)*, Bizkaiko Batzar Nagusiak-Juntas Generales de Bizkaia, Bilbo, Bizkaiko, 1995, 578 orr. (esteka honen bidez eskuragarri: <http://www.ehu.es/ituna>). Manuel Gogeascocheareni dagokion sarrera Joseba Agirreazkuenagak berak prestatu du (223-226 orr.) eta Domingo Ecenarrori dagokiona, Javier Pérez Nuñezek (170-174 orr.). Liburu horretan sasoiiko beste markinar batzuk agertzen dira; jarraian aipatuko ditugu, liburuan beren izen-abizenak datozen moduan: Antonio María Ansotegui, Ignacio Luis Astarloa (Pablo Pedro Astarloa apologistaren iloba), José María Murga de la Barrera (Wilhelm von Humboldt hiszkuntzalariaren kolaboratzalea) edota Federico Victoria de Lecea Mazarredo.

³ Hala denean –hots, aurretik aipatutako lanetik aldentzen garenean–, oin-ohar baten bidez zehaztuko dugu dena delako iturria.

⁴ Arzac, A.: «Apuntes necrológicos. D. Manuel de Gogeascochea y Ucin»,

Gogeascoechea⁵ markinarraren eta Josefa Teresa Ucin aulestiarren semea zen. Aitona-amonak, Jose Gogeascoechea, Arbatzegikoa, eta Magdalena Betolaza ziren Markinakoa. Aitaren aldeko aitona-amonak hauexek: Manuel Ucin, Aguraingoa, eta Maria Antonia Aguirre, Etxebarriakoa. Zornotzako Clara Jauregui Ybasetarekin ezkondu zen 1846ko maiatzean, Zornotzan bertan⁶.

Manuel Gogeascoechearen sinadura

Oñatiako Unibertsitatean hasi zen ikasten 1834an; zehatzago esanda, humanitateak eta legeak ikasten ibili zen orduko unibertsitate karlistan, eta 1841 arte bertan jarraitu zuen. Ondoren, Valladoliden eta Madrilen burutu zituen lege-ikasketak. Handik gutxira, 1843an, bazuen hautesle gaitasuna Berriatuan, eta 1844an Markinan. Antonio Arzacek aipatzen duenez, lagunek honakoa eskaini zioten: «la representaciôn en Cortes de uno de los distritos más importantes de Bizcaya, que no quiso aceptar». Bere ideologia politikoa fuerismoaren ildoan, «política vascongada» delakoaren defentsan, koka daiteke; beraz, batzuetan, behintzat, liberalismotik gertu. 1862tik aurrera, jar-

---

Euskal Erria, XXXVI, 1897, 82. orr.; hortik hartu ditugu Manuela biografien lehen atalean dakartzagun datu gehienak.

⁵ 1841ean, esaterako, Markinako erregidorea eta Gernikako batzarretan ordezkarri izan zen (*Juntas generales del M.N. y M.L. Señorio de Vizcaya celebradas so el arbol, y en la Iglesia juradera de Santa María de Guernica desde el dia veinte y dos de marzo hasta el cuatro de abril de mil ochocientos cuarenta y uno*, Oficina de D. Nicolas Delmas, Bilbo, 1841, 8. orr).

⁶ Bi semek zuzenbidea ikasi zuten, aitak bezala: Valeriano Gogeascoechea Jaureguik eta José Gogeascoechea Jaureguik; bada zer kontatu bieiz buruz, baina artikulu honen mugak gaindituko genituzke.

duera politiko eta publikoari uko egin zion. Bere bizitzaren amaieran Bilbon finkatu zen⁷.

Euskal Erria aldizkariaren zuzendariak haren ohar nekrológikoan azpimarratzen duenez: «Destacó por su oratoria, tanto en euskara como en castellano»⁸. Aldizkari horretan ere kolaboratu zuen Gogeascoecheak⁹.

Bilboko San Nicolasen egindako hiletetan, Foralen taldeko kide batzuek eraman zuten hilkutxa, eta erakundeen ordezkaritza ofizialak eta agintariak izan ziren. Antonio Arza-

⁷ Bizkaiko Foru Agiritegian dagoen expedientea, Bilbon kokatzeari dagonkionez: «Expediente promovido por Manuel de Gogeascoechea Ucin para ser incluido en el censo electoral de Bilbao» (Bizkaiko Foru Aldundiaren Agiritegi Historikoa, Atal judiciala: Juzgado de Primera Instancia de Bilbao, JCR1214/006, 1881-11-24/1882-01-26); halaber, 1881eko abenduaren 8ko *Boletín Oficial de la Provincia de Vizcaya*.

Beste bat, etxebizitzari buruz: «Pleito de Manuel de Gogeascoechea Ucin contra María Teresa de Abarrategui» (Azalpenean: «Diligencias derivadas de la demanda promovida por Manuel de Gogeascoechea Ucin, abogado, vecino de la villa de Marquina, como arrendatario que fue de la segunda habitación de la casa urbana de "Ubillacoa", sita en el arrabal de la misma, contra María Teresa de Abarrategui, su propietaria, vecina de Bilbao»; Bizkaiko Foru Aldundiaren Agiritegi Historikoa, Atal judicala: Juzgado de Primera Instancia de Bilbao, JCR2731/010, 1893-06-20/1893-09-25).

Eta, azkena, Bilbon zuen lanbidea dela eta: «Autos en grado de apelación de la sentencia dada por el Juez Municipal de la villa de Bilbao promovidos por Manuel de Gogeascoechea, abogado, vecino de ella, en el juicio verbal que litiga contra José María Cárdenas, su convecino, sobre la paga de doscientas veinte pesetas procedentes de sus honorarios» (Azalpenean: «Juicio de menor cuantía promovido por Manuel de Gogeascoechea Ucín, abogado, vecino de la villa de Bilbao, contra Leoncio de Ibargüengoitía, negociante, de la misma vecindad, sobre el pago de seiscientas veinticinco pesetas procedentes de consultas realizadas por el demandado y Rosa de Urrecochea Ormaechea, su mujer»; Bizkaiko Foru Aldundiaren Agiritegi Historikoa, Atal judicala: Juzgado de Primera Instancia de Bilbao, JCR2731/010, 1893-06-20/1893-09-25).

⁸ Arzac, A.: *Op. cit.*

⁹ Esaterako: Gogeascoechea, M.: «Productos de trigo, maíz y montes de Bizkaya», *Euskal Erria*, XII, 1885, 495-502 orr.

APUNTES NECROLÓGICOS

D. MANUEL DE GOGEASCOECHEA Y UCÍN

El dia 28 de Enero del corriente año ha fallecido en Bilbao el señor D. Manuel de Gogescoecchea y Ucín, Padre de Provincia del Señorío de Bizcaya, respetabilísimo caballero, digno por todos conceptos de la consideración y cariño de sus paisanos.

Nació en Marquina el 17 de Agosto de 1821; estudió Humanidades y parte de Derecho en la Universidad de Oñate y después en Valladolid, terminando su carrera en Madrid.

Desde muy jóven se distinguió en las Juntas de Guernica, y en vista de su gran valor y acendrado amor á la tierra natal, sus numerosos amigos le ofrecieron la representación en Cortés de uno de los distritos más importantes de Bizcaya, que no quiso aceptar.

Fué Diputado General Foral en el bienio de 1859 á 1861, Comisionado en Corte y miembro de muchas representaciones.

Hablabá muy bien el bascuence, así como el castellano.

Desde algunos años antes de la última guerra civil, vivía retirado de todo asunto político, rindiendo siempre verdadero culto á nuestras venerandas instituciones forales.

Murió después de haber recibido con gran fervor los Santos Sacramentos y la Bendición Apostólica de Su Santidad.

Los funerales celebrados en la parroquia de San Nicolás de Bari la conducción del cadáver al camposanto de Mallona, fueron elocuente testimonio de las generales simpatías que alcanzó por sus excelentes, prendas de carácter. El féretro fué llevado por individuos del cuerpo de forales, y en la comitiva, que era numerosísima, tuvieron representación las autoridades y corporaciones.

Descanse en paz el ilustre patrio bizcaino, que tanto honró al noble solar que le vió nacer, y reciba su distinguida familia la expresión de nuestro más sentido pésame.

*Gogeascoechearen heriotzaren ondorengo ohar
nekrologikoa Euskal Herria aldizkarian*

cen ohar nekrologikoa modu honestan hasten da: «El día 28 de Enero del corriente año ha fallecido en Bilbao el señor D. Manuel de Gogescoecchea y Ucín, Padre de Provincia del Señorío de Bizcaya, respetabilísimo caballero, digno por todos conceptos de la consideración y cariño de sus paisanos»¹⁰.

¹⁰ Arzac, A.: *Op. cit.*

2.2. Kargu publikoak

a) MARKINAN AGINTARI

Manuel Gogeascoecheak parte hartu zuen Markinako erakunde publikoetan¹¹. Hain zuen ere, erregidore eta alkate izan zen Markinako udalean¹². Adibidez, 1858an, Bizkaiko Diputatu Nagusia bihurtu zenean Markinako alkatea zen.

b) BIZKAIKO BATZAR NAGUSIETAN AHALDUN

Manuel Gogeascoechea, 1844tik 1862ra, Batzar Nagusietan eta Foru Aldundian nabarmen parte hartu zuen. Jarduera zabalai izan zuen eta jaurerriko pertsonaia aktiboa bihurtu zen.

Gogeascoecheak Batzar Nagusietan eta beste erakundeetan burututako jardueren laburpena izateko, ikus artikulu honen hasieran aipatutako liburua: *Diccionario biográfico de los Diputados Generales, burócratas y patricios de Bizkaia (1800-1876)*.

Markinako merindadeko hainbat herriren ordezkari izan zen: Etxebarriakoa 1844 eta 1848an; Arbatzegikoa 1846 eta 1856an; Markinakoa 1850, 1852, 1854 eta 1858an. 1860tik aurrera Probintziako Aita bezala jokatu zuen.

Batzarkide izanik, batzorde pilo batean parte hartu zuen, gehienetan Markinako merindadearen ordezkaritzan eta inoiz hiribilduen izenean¹³.

¹¹ Markinako udalaren eta udal-administrazioaren antolaketari dagokionez, honako hau ikus daiteke: Lorenzo Villamor, Felicitas A., *Markina-Xemein, Monografías de pueblos de Bizkaia* Bilduma, Bizkaiko Foru Aldundia, Bilbo, 1996, 155-157 orr. (liburuak euskarazko bertsioa ere badu).

¹² Bizkaiko Foru Aldundian kokatutako hainbat expedientetan agertzen da, erregidore edo alkate modura, hala nola, 1843, 1847, 1857 edo 1858ko expedienteetan.

Aurreko oharrean aipatutako Felicitas A. Lorenzo Villamorren obran, Markinako alkatezak okupatu dituzten familien laburpena agertzen da; taula horren arabera Gogeascoechea familiak zazpi aldiiz izan du alkatezta XIX. mendean (Lorenzo Villamor, Felicitas A., *Op. cit.*, 158. orr.).

¹³ Batzuk aipatzearen: Batzarkideen botereak aztertzeko batzordea (1844,

c) BIZKAIKO ALDUNDIAN AGINTARI

Batzar Nagusietan hautatu zuten kargu hauek betetzeko: batetik, Erregidorea izan zen; hautetsitako lehen erregidoreoa (1844-08-4) edota zozketa bidezko bigarren erregidoreoa (1852-05-27); bestetik, Diputatu Nagusia ere izan zen; lehenengo diputatu nagusia (1858-07-18; Juan José Basozabalekin batera); 1862an, bigarren diputatu nagusia. Bere lehen biurtekoan diputatu nagusi gisa (1858-1860), honen moduko gaiak jorratu ziren: ogasuna, desamortizazio zibila, estatistika, instrukzio publikoa eta Marokoko gerra¹⁴. Horrenbestez, Diputatu nagusia zela, 1859an Gortean ordezkari modura egotea tokatu zi-tzaion, Gipuzkoako eta Arabako ordezkariekin batera, hain zuzen ere, aldundien eskumen-eremuari eragiten zioten gaiak negoziatzeko; gai horien artean, irakaskuntza, Moyano Legea zela eta; Gogeascoechearen hitzak dira: «haremos cuanto posi-

---

1854, 1856 eta 1862); Foruei buruzko Batzordea: 1846, 1848, 1852, 1854 (uztailean eta urrian) eta 1856; Kultu eta klero Batzordea: 1848, 1852, 1856, 1858 eta 1862; Erregelamendu Batzordea eta Batzar Nagusietarako hautes-kundeak: 1844, 1850 eta 1854 (biak); Trenbide eta Bideen Batzordea: 1848, 1852, 1854 (biak), 1856, 1858 eta 1862; Gerrako hornidura eta gastuen batzordea: 1846, 1848, 1856 eta 1862; etab.

¹⁴ «Durante el mandato de M. Gogeascoechea, la Diputación cambió el sistema de administración de impuestos y peajes, creando una sólida administración de hacienda propia. Asimismo se intensificó la colaboración con las Diputaciones de Alava y Gipuzkoa para oponerse más eficazmente a la aplicación de las leyes generales del Estado que no contemplaban las facultades derivadas del sistema foral. En este sentido fueron tres los problemas principales: la desamortización civil, la ley de instrucción pública y la ley de estadística. Por último, la intervención en la Guerra de Marruecos y el ferrocarril minero de Triano fueron otros de los grandes temas tratados durante su mandato. Aunque la Ley de Instrucción Pública de Moyano (1857) lo prohibía, la Diputación decidió que siguiera funcionando la Comisión Superior de Instrucción Primaria de Bizkaia, sin embargo no lograron la modificación de dicha ley para su adecuada aplicación a la especificidad lingüística de las Provincias Vascongadas» (Agirreazkuenaga Zigorraga, J. (zuz.): *Diccionario biográfico de los Diputados Generales, burócratas y patricios de Bizkaia (1800-1876)*, Bizkaiko Batzar Nagusiak-Juntas Generales de Bizkaia, Bilbao, Bizkaiko, 1995, 224. orr.).

ble sea por sacar el mejor partido para el país, porque la Instrucción primaria mucho conviene que esté bajo la Dirección e Inspección de las respectivas Diputaciones»¹⁵. Diputatu nagusi kargua bete ondoren –hain zuen ere, Diputatu Nagusi kargua bete izanagatik– Probintziako Aita bihurtu zen.

3. Domingo Ecenarro

3.1. *Datu biografiko nagusiak*

Gure bigarren protagonista 1806ko abuztuaren 4an bataiatu zuten, Markinako Xemeingo Santa María elizan, Domingo José izenarekin. Manuel Joaquín Ecenarro Aizpuru¹⁶ Eibarko bizila-

¹⁵ Espediente honetatik ateratako hitzak: «Manuel de Gogeascochea, comisionado en Corte, relacionada con temas de desamortización, estadísticas e instrucción pública» («Correspondencia particular del Señorío con Manuel de Gogeascochea, comisionado en Corte, relacionada con temas de desamortización, estadísticas e instrucción pública»; Gobierno y Asuntos Eclesiásticos, AJ00265/003, 1859; expedientearen 20. irudia). Euskal ordezkariek Fonda Vizcaína delakoan hartu zuten ostattua, Madrilgo Kale Nagusian.

¹⁶ *Budator* datu basean honakoa dator: «Expediente de Hidalguía de Manuel Joaquín Ecenarro Aizpuru Ugarte Beitia. Natural de Eibar. Residente en Marquina (Enlaza con el expediente de los hermanos Juan Bautista y Agustín de Ecenarro). Sección Hidalguías, Subsección Expedientes de Vizcainía, Reg. 195, Gen. 2441»; fitxa hori egiteko Florencio Amador Carrandik prestatutako *Catálogo de genealogías* delakoa erabili dute; kaparetasun edo hidalguía expedienteera, 1803. urtearen inguruan bukatuta (Amador Carrandi, F.: *Catálogo de genealogías. Archivo General de la Casa de Juntas de Guernica*, Gráficas Ellacuría, Bilbao, 1958).

Aipatutako datu basean datorren beste erreferentzia bat: «Autos de inventario y tasación de los bienes que fueron de Pedro Antonio de Ezenarro y María Josefa de Aizpuru, difuntos, a pedimento de Manuel Joaquín de Ezenarro, vecinos de la villa de Eibar» (eta fitxaren barruan: «Autos de inventario y tasación de los bienes que fueron de Pedro Antonio de Ezenarro y María Josefa de Aizpuru, difuntos, a pedimento de Manuel Joaquín de Ezenarro, vecinos de la villa de Eibar. Instancia: Alcalde ordinario de la villa de Eibar. Pedro Antonio, el abuelo, cuenta en un documento curiosísimo que era boticario en Eibar, por lo que estuvo exento de asumir cargos concejiles. Firmado el 15 de diciembre de 1795; aparecen citados hijos. Dos veces casado. Jose Antinio, Salustiano y María Josega, y él heredores a la muerte»).

gunaren eta Manuela Valentina Gaviola Mioura¹⁷ Markinakoaren semea zen. Heriotza 1880ko azaroaren 11n heldu zitzaiton, Markinan.

Aitona-amonak aitaren partetik Pedro Antonio Ecenarro eibartarra eta Maria Josefa Aizpuru azpeitiarra izan ziren –Konbentzio gerran gorriak ikusi zituzten Eibarren¹⁸–; amaren

¹⁷ Domingori eta bere senideei buruzko datuak, aipatutako datu-basean aurki daitezkeenak (abizenen idazkeraren aldaerak kontuan hartuta: Ecenarro/Ezenarro, Gaviola/Gabiola); bataioak, guztiak Markinan: Pedro Saturnino (1804-02-12), Rosa Ramona (1805-08-31), Domingo Jose (1806-08-04), Juan Jose (1808-05-27), Maria Bruna (1810-10-06), Valentín (1812-12-16), Barbara Felicia Francisca (1814-12-05), Maria Ramona Faustina (1817-02-15), Jose Ramon Maria (1818-11-23) eta Maria Martina Ramona (1820-01-31); hainbat heriotza ere agertzen dira: lau Markinan (Jose Ramon Maria, 1819-01-04; Bruna, 1821-03-09; Barbara Felicia Francisca, 1880-03-22; eta Domingo José, 1880-11-09) eta beste bi Eibarren (Faustina Ramona, 1871-09-14; eta Saturnino, 1874-06-28). Pedro Saturnino dela eta, expediente honen berri izan dezakegu Badator datu basean: «Pedro Saturnino de Ecenarro, natural de Marquina, solicita es le convalide un curso de Filosofia de la Universidad de Oñate por los servicios prestados en defensa de la Monarquia» (Consejo de Castilla, Sub Sección Escribanía o Sala de Gobierno; Serie Universidades, Colegios y Seminarios; SubSerie Enseñanza: Universidades, Colegios y Seminarios; Signatura LEG. 13180/EXP. SN); eta beste hau: «Ejecutivo de Manuel Joaquín de Ecenarro, como padre y administrador de su hijo, Pedro Saturnino, capellán de la fundada por Domingo de Mispilibar, contra una casa que radica en el Arrabal de Elgoibar, cuyo actuar poseedor es Joaquín de Ansola, sobre pago de réditos de un censo» (AGG-GAO, COMEJ 3128).

¹⁸ Pedro Antonio Ecenarro aitonak frantsesekin izandako gorabeherak direla-eta kontakizun bitxia idatzi zuen. Kontakizun horretan eibartarren eta Euskal Herriko Iparraldetik etorritako soldaduaren artean euskararen erabilera buruzko aipamenak egiten ditu (eta Iparraldeko euskaldunekin nolabaiteko hurbiltasuna adierazten du); euskarazko esaldi batzuk ere jasotzen ditu: «luego el Gefe dandonos por guion a un frances bascongado nos mando que volvieramos»; aurrerago: «el jefe de los Bascongados en nuestro idioma nos mando retirarnos a las casas que hay sobre la hermita de Malzaga»; aurrerago: «pasamos la noche que se puede contemplar con dos franceses de centinela; siendo estos bascongados les rogamos que retrocediesen con su jefe a fin de que nos dejaran volver a nuestro pueblo»; azkenik, apuntamos un pasaje donde se recogen frases en euskera: «al oir tal relacion quede desmaiado y medio muerto (...)» y

partetik, Pedro Jose de Gaviola mendexarra –Domingo jaio zeanan, Markinako alkatea zen– eta Teresa Lullioura markinarra.

Domingo Ecenarro aberatsatzat jo dezakegu Markinako bere herrian. Hori frogatzen du 1837ko uztailaren 20ko Hauteskunde-legeak ezarritako hauteskunde-zerrendetan sartzeak; gainera, Legearen 1. artikuluko 22. kasuan agertzen zen, hau da, urteko errenta likidoa 1.500 errealetit gorako zen; dena den, zenbateko hori ez zen nahikoa hauteskunde-barrutiko 150 aberatsenen artean sartzeko (ondorioz, ez zegoen Bizkaiko hautesle taldea osatzen zuten 450 pertsonen artean ere; hori guztia 1846ko martxoaren 18ko Hauteskunde Legea kontuan hartuta).

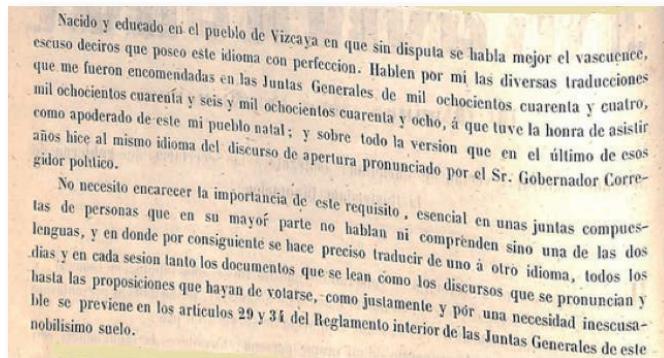

*Domingo Ecenarroren sinadura
(Domingo José de Ezénarro)*

---

mas al decirme el medico a la oreja *amigo guriac egin du gucioc ilceco diñue* (que es decir) amigo se acabo con nosotros porque disen que se nos mate a todos, y solo el ver aquella cara tan cadaverica (qual segun despues me dijeron estaba la mia) nuestro medico se bastaba para morirme de pesar: mi mujer que a su lado tenia a una francesa (que despues de haber tenido un año en una casa a clergos franceses tambien fue echada prisionera, e iba con nosotros) preguntandola si entendia lo que en frances decia dijo *Señora galdubac guera, emen ilco gaituzte*, que es decir, *Señora somos perdidos aquí nos matan* (Kontakizuna Gipuzkoako Artxibo Orokorraren dago –AGG-GAO–; fitxak hau dio: «Titular: Eibarko Udala - Ayuntamiento de Eibar; Fondo: Archivo Histórico Municipal de Eibar. Fondos judiciales; Fecha: 1820/05/17 - 1825/05/31; Descripción: Autos de inventario y tasación de los bienes que fueron de Pedro Antonio de Ezenarro y María Josefa de Aizpuru, difuntos, a pedimiento de Manuel Joaquín de Ezenarro, vecinos de la villa de Eibar. Instancia: Alcalde ordinario de la villa de Eibar. Signatura: C/108-01»).

Domingok Oñatiko Unibertsitatean egin zituen goi mailako ikasketak. 1830ean Filosofiako batxilergo titulua eskatu zuen¹⁹, 1821 eta 1825 bitartean egindako ikasketak frogatu on-

Domingoren hitzak, 1855ean: «Nacido y educado en el pueblo de Vizcaya en que sin disputa se habla mejor el vascuence, escuso deciros que poseo este idioma con perfección». Ondoren, euskarara egin zituen itzulpenak aipatzeaz gain, Bizkaiko Batzar Nagusietan euskarak zuen erabilera eta garrantzia aipatzen du.

¹⁹ Plan Calomarde delakoa, hau da, «Plan literario de estudios y arreglo general de las Universidades del Reino» aipgaia dugu (1824ko urriaren 14ko Errege Aginduak onartua); bertan esaten denez, «Art. 4º Con el título de Colegio-Universidad se conserva la de Oñate para el estudio de las instituciones de Filosofía y de Jurisprudencia civil y canónica. Conferirá grados menores y mayores a los escolares que en él hicieren su carrera y hubieren ganado los cursos por el orden que en este plan se establece». Aurrerago: «Título IV. Filosofía. Art. 32. El estudio de la Filosofía, como preliminar al de las Facultades que se dicen mayores, se hará en tres años o cursos académicos, indispensables para recibir el grado de bachiller o para comenzar la carrera de Teología, Leyes, Cánones y Medicina. (...) Art. 39. Aprobados estos tres cursos, podrán los jóvenes aspirar al grado de bachiller en Filosofía».

doren²⁰. Ondoren, zuzenbidea ikasi zuen²¹, 1825 eta 1833 artean, eta lege ikasketetan lizentziatu zen 1833an²².

---

²⁰ Gipuzkoako artxibo historikoan gordeta dago 1830ean izapideturako expediente bat; azalean hauxe ageri da: «Expediente para la obtención del grado de Bachiller en Filosofía de Don Domingo José de Ezenarro, natural de la villa de Marquina, Diocesis de Calahorra» (AHPG-GPAH AU1357); expediente an jasota dagoen eskabidean Domingok dio: «tengo ganados y probados en este Colegio-Universidad de Oñate tres grados de Filosofía, a saber, uno de Elementos Matemáticos, otro de Logica y Metafísica, y otro de Filosofía Moral»; eskribauaren ziurtagiriaren arabera, 1821-1822an honako hauek ikasi zituen: elementu matematikoak; 1823-1824an: logika eta metafísika; eta 1824-1825 biurtekoan: filosofia moralra.

²¹ Plan Calomarde delakoari berriro helduz: «Título VI. Leyes Art. 55. La carrera de Leyes hasta el grado de licenciado se hará en siete años o cursos académicos. Art. 56. En los cuatro primeros se distribuirá la enseñanza en la forma siguiente: Primer año: Historia y Elementos de Derecho romano. Art. 57. En el segundo se continuará este mismo estudio de Instituciones de Derecho-civil romano en la forma dicha. Art. 58. El tercero se dedicará al estudio de las Instituciones de Derecho patrio. Art. 60. En el cuarto año (...) Instituciones canónicas. Art. 61. Probados estos cuatro cursos, serán admitidos los profesores al grado de bachiller en Leyes. Art. 62. En el quinto año, y hora y media de cátedra por la mañana, se explicarán los títulos del Derecho civil romano que faltan en la Instituta, y los correspondientes de las Partidas. Art. 63. Por la tarde asistirán los cursantes de este año a la cátedra de Religión. Art. 64. En el sexto y séptimo cursos (...) la Novísima Recopilación. Art. 65. Dos tardes en la semana, durante dos horas, asistirán los profesores del sexto y séptimo curso a la Academia de Jurisprudencia Práctica forense. Art. 67. Con estos siete cursos aprobados, serán admitidos los profesores de Leyes al grado de licenciado, cuyo título exhibido al Consejo les sufragará para abogar en todos los tribunales del reino. Los que no se gradúen de licenciados estudiaron otro año de práctica antes de presentarse al examen de abogados».

²² Gipuzkoako artxibo historikoan badago expediente bat Expediente para la obtención de los grados de Licenciado y Doctor en Leyes (AHPG-GPAH AU1402). Bertatik hartutako datuak (irakasgaia eta erabilitako urteak): 1º de Derecho romano (1825-26); 2º Derecho Romano (1826-27), Instituciones de Derecho Patrio (1827-28); Instituciones Canónicas (1828-29); habiendo recibido el grado en bachiller en leyes en 1829, 4 de junio, previo el correspondiente examen que le fue aprobado nemine discrepanti; Digesto romano-hispano, religión y oratoria (1829-30); Decretales y 1º de Novísima Recopilación y Práctica forense en estudio privado (1830-31 y 1831-32); 2º de Novísima Recopilación y retórica forense (1832-33).

Zuzenbide ikasketak amaitu ondoren, Ecenarrok espiniar monarkiarenean lurralteko osoan abokatu lanbidean jarduteko beharrezko izapideak hasi zituen. Izapide horiek hurrengo urtearen bukaeran amaitu ziren eta Errege Kontseiluetako Abokatu titulua lortu zuen²³.

Abokatu titulu hori lortzea posible izan zen Domingo Markinako etxe aberatsenetako zelako. Halaber, titulu eta maila hori eskuratzek tokiko eta probintziako administrazio erakundeenetan parte hartza ekarri ohi zuen eta halaxe izan zen Domingoren kasuan ere, aurrerago azalduko dugun bezala.

3.2. Kargu publikoak

a) MARKINAN AGINTARI

Familiaren tradizioari jarraituz, Domingo bere jaioterriko alkateorde izan zen 1844, 1846, 1848 eta 1856an. Sarritan, toki-erakundeetan lortutako agintaritzak isla izaten zuen probintzia-mailan, izan ere, Batzar Nagusietan ordezkari izateko hautatzen baitzituzten udal agintariak. Hori izan zen Domingoren kasua; izan ere, Markinako udalean karguak izan zituen urte horietan, Gernikako batzarretarako ordezkari izendatu zuten.

b) BIZKAIKO BATZAR NAGUSIETAN AHALDUN ETA LEGE AHOLKULARI

Esan bezala, Domingok 40 eta 50eko hamarkadetan Bizkaiko asanblada nagusian parte hartu zuen. 1858ko uztaileko Batzar Nagusietatik aurrera, 1866 arte ospatu ziren hurrengo batzarretan parte hartu zuen, baina Erregimentu Orokorreko kide bezala, izan ere, urte horietan etengabe bete zuen bigarren aholkulari edo consultor delako kargua. Postu hori bete

---

²³ Ecenarroren expedientea, Madrilgo Artxibo Historiko Nazional de-lakoan; bertako fitxak dio: «Domingo José Ezénarro Gaviola, licenciado por la Universidad de Oñate, sobre que se le expida título de abogado de los Reales Consejos» (AHN, Consejos, 12109, exp. 25).

aurretik, 1848-50 biurtekoan jaurerriko gobernuan egon zen, zozketa bidezko bigarren erregidore bezala.

Ecenarrok Batzar Nagusietan gauzatutako jardueren laburpena ikusteko, ikus artikulu honen hasieran aipatutako liburua (hau da, *Diccionario biográfico de los Diputados Generales, burócratas y patricios de Bizkaia (1800-1876)*). Esan bezala, urte hauetako batzarretan parte hartu zuen: 1844 (uztailaren 30etik abuztuaren 7ra, Diego Mugartegui Probintziako Aitarekin batera) eta 1846 (uztailaren 6tik 13ra, Markinako alkatea zen Victor de Muniberekin batera) –bi batzarraldi horietan (1844 eta 1846) Ecenarroren hautagaitza lehian egon zen bigarren aholkulari kargua eskuratzeko, baina bietan garaitua izan zen bozketetan–; 1848 (uztailaren 11tik 20ra bitartean egin-dakoetan, Ramon Pedro Gaviola lizentziadunarekin batera) –saio horietan Ecenarro aukeratu zuten zozketa bidezko bigarren erregidore bezala–; eta 1856 (beraz, Ecenarrok zortzi urte geroago berriro bueltatu zen Gernikara, uztailaren 10 eta 12 artean egindako batzarretan, Markinako hiribilduaren ahaldun gisa, bertako alkate Juan Domingo Urionarekin batera).

c) ECENARRO, BATZAR NAGUSIETAKO EUSKARAZKO ITZULTZAILE

1856an, Manuel Enciso y Solana korrejidorearen hitzaldia euskaratzeaz arduratu zen, Batzarretako aktetan adierazten denez («En seguida, el señor D. Domingo José de Ezénarro, traductor vascongado para la versión del discurso del señor Presidente á la lengua vascongada, espuso haber cumplido con su mision, y acordándose á propuesta suya la lectura de la traducion, se dispuso constase en el acta el nombramiento del traductor», 16 orr.) eta lanagatik esker ona adierazi zioten. Halaber, Enciso y Solanaren hitzaldia euskaraz eta gaztelaniaz inprimatzea agintzen da, eta ahalordedunei banatzea. Euskarazko testu hori aktetan eta orri solte modura agertu zen. Baino Ecenarrok 1856an lan gehiagoren egileta

aldarrikatzen du, artikulu honen barruan doan irudi batean ikus daitekeenez. Azkenik, 1859 batzarraldietako aktetan Ecenarroren ahozko itzulpen bat aipatzen da (19. orr.).

**d) ALDUNDIKO IDAZKARITZA NAGUSIRAKO
HAUTAGAIA ETA EUSKARAREN DEFENDATZAILEA**

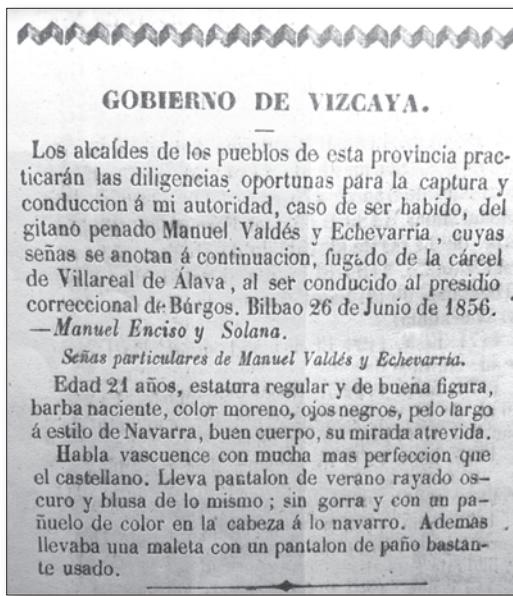
Aurretik esan bezala, 1856an Ecenarro Aldundiako Idazkari Nagusia izateko hautagaia izan zen. Batzarretarako deialdian, besteak beste, honako hau aipatzen da: «De la provisión de las plazas que por fallecimiento de algunos empleados han resultado vacantes en las oficinas del propio Señorío durante el presente bienio» (zenbakirik gabeko orrialdea aktetan).

Saio horietan Manuel Gogeascoecheak eta Domingo Ecenarrok topo egin zuten; bertaratutakoena zerrendan hau irakurtzen dugu: «Por la de Arbácegui, D. Juan Manuel de Mendiolea, alcalde de ella y D. Manuel de Goxeascoechea, vecino de la villa de Marquina» eta «Por la de Marquina, D. Juan Domingo de Uriona, alcalde, y el licenciado D. Domingo José de Ecénarro, y suplente D. José Joaquin de Goenechea» (7. orr.)

Uztailaren 14ko saioan: «Se dio lectura á las siguientes dos proposiciones presentadas en la mesa, ambas relativas al punto segundo se la convocatoria que trata de la provisión de las plazas que por fallecimiento de algunos empleados durante el presente bienio, resultan vacantes en las oficinas del Señorío»; jarraian, bi proposamen: a) Aldundiak izendatzea; b) Aldundiak gaiari buruzko araudi berri bat egitea eta hurrengo Batzar Nagusietan berresteaa. Ondoren eztabaidea piztu zen; hirugarren iritzi bat ere egon zen: une horretan bertan Batzar Nagusiek bozkatzea izendapenak; azkenik, bigarren proposamena hautatu zuten (32-33 orr.).

Uztailaren 17an, honakoa aipatzen da: «habiéndose dado cuenta de una proposicion de varios señores apoderados, pidiendo que se sirva acordar la Junta al forma el reglamento

de oficinas y plantilla de empleados se provean las vacantes actuales y sucesivas en personas que posean el idioma vascongado, con arreglo al acuerdo de 12 de septiembre de 1814, no fue tomada en consideracion por la Junta» (59-60 orr.). *Irurac Bat* egunkariak Gernikako Batzarren gorabeherei buruzko bere eguneroko kronikan jasotzen duena apur bat desberdina da: «Queda desechada una mocion por la cual se pretende que el sujeto que desempeñe la secretaria de gobierno, sepa forzosamente la lengua vascongada»²⁴.

1856an *Manuel Valdés y Echevarría* atxilotuak kaiolatik ibes egín zuen; *tjito euskaldun* petoa, antza: «Habla vascuence con mucha mas perfección que el castellano». Agian gure bi pertsonaiak euskaraz arituko zitzaitzkon (Boletín Oficial de la Provincia de Vizcaya, 1856ko ekainaren 28ko).

²⁴ *Irurac Bat*, 1876ko uztailaren 19a. Zalantzak berehala datorzkigu burura; egunkariak dioena egia bada, nork aurkeztu zuen mozioa? zein zen helburua? Domingo ote zegoen maniobra horien atzean?

Kontuan izan behar da aldi horretan Ecenarrok bere burua proposatu zuen kargua betetzeko; horretarako propaganda kanpaina egin zuen Bizkaiko eliteen artean, eta euskalduna izatearen garrantzia aipatu zuen (irudia ikusi).

Baina, azkenik, hiru hautagai zirenez eta Aldundian egindako bozketetan alde handirik ez zegoenez, hautagai bat zozketaz baztertzea erabaki zuten; eta baztertutakoa Ecenarro izan zen (Erregimentu Orokorraren bilkurana, 1856ko abenduaren 4koan). Aukeratua Luis Gonzaga Aguirre izan zen, 1858-1860, 1860-1862, 1862-1864 biurtekoetan arituko zena.

Hori bai, Domingo bigarren consultor edo aholkulari modura ibili zen hurrengo urteetan (baina kargu hori ez zen bi zi artekoa; aldiro aukeratu behar zuten), aurretik esan dugun moduan. Eta, esaterako, 1862ko Batzarretan bigarren aholkulari beste behin aukeratu zutenean, eskerrak eman zituen gaztelaniaz eta euskaraz. 1866an erretiroa eskatu eta pentsio bat eman zioten.

4. Manuel Gogeascoechea eta Domingo Ecenarro, aurrez aurre

4.1. Manuel Gogeascoechearen eta Domingo Ecenarroren arteko lehia Markinako jabetza-erregistroa izateko

Gure artikuluaren azken atal hau garatzeko, XIX. mendeko Spainiako Estatu liberalaren berrikuntza edo asmakizun bat aipatu behar dugu: jabetza-erregistroa²⁵. Izan ere, XVIII. men-

²⁵ Izaera liberalako Jabetza erregistro berri haien Hipoteka Kontularitza edo «Contadurías de Hipotecas» deiturikoen oinordekoak dira. Antzinako Erregistroenari dagozkion Hipoteka Kontularitzak haien, beraz, gaur egungo jabetza erregistroen aurrekari zuzenak dira. «Contadurías de Hipotecas» haien 1768ko urtarrilaren 31ko Errege Pragmatikak sortu zituen. Pragmatika horrek Hipotekaren Kontularitza edo Ofizioa ezarri zuen eskualdeetako hiriburuetan eta udal eskribauen ardurapean zeuden; laburbilduz, ondasun higiezinak (etxeak, baserriak, lurralde...) mailegu baten berme gisa erabili zireneko egintza juridikoak

dearen amaieran eta XIX. mendearen hasieran Europan izandako iraultza liberaletatik sortutako nazio-estatuak sistema kapitalista edo merkatu-ekonomiarekin lotuta zetorren²⁶. Eta ideia politiko eta ekonomiko horiek garatzeko tresnetako bat, hain zuen ere, jabetza-erregistroa izan zen. Erregistro edo bulego horien buru edo arduradun modura funtzionario berri bat zegoen, alegia, jabetzaren erregistratzalea, eta figura hori, jakina, Estatu zentralaren menpean zegoen –inolaz ere foruerakundeen menpean–²⁷. Bada, Manuel Gogeascoecheak eta

---

jasotzen ziren (salerosketak, jaraunspenak...). Sistemak Bizkaian, Bilbo aldeko, Balmaseda aldeko, Durango aldeko eta Markina aldeko hipoteken kontularitzak ezartzea ekarri zuen. 1861eko otsailaren 8ko Hipoteca Legeak Jabetza Erregistroak sortu eta hipoteca kontularitzak ezabatu zituen. Ikus: *Reales disposiciones sobre registradores de la propiedad (siglos XIII-XIX)*, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España, Madrid, 1998; *Historia de la propiedad en España. Siglos XV-XX*, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España, Madrid, 1999.

²⁶ Juan Prok dioen bezala: «Es evidente, por tanto, que la construcción de los estados nacionales no se ha limitado a un cambio político: no se comprende la amplitud del proceso si se contempla solo desde una óptica política o administrativa. Se trata de un proceso global, que transforma a la sociedad que lo vive en todos sus aspectos, arrastrando profundas transformaciones en el orden económico, social y cultural» (Pro, Juan: *La construcción del Estado en España. Una historia del siglo XIX*, Alianza Editorial, Madrid, 2019, 548. orr.); eta aurrerago: «toda la legislación del periodo liberal, tanto en los periodos moderados como progresistas, se orientó al perfeccionamiento de la propiedad privada y a hacer de esta la clave de la nueva sociedad. Su defensa inspiró toda clase de normas. (...) También cabría recordar aquí las tortuosas historias del notariado, del registro de la propiedad y del catastro en España, especie de justicia preventiva cuyo sentido era precisamente el de respaldar los derechos de los propietarios, asegurar el efectivo reparto de la propiedad existente y hacer de las propiedades inmobiliarias mercancías susceptibles de circular en el mercado» (554. orr.). Beste kontu interesgarri bat honako hau dugu (baina artikulu labur honen gaia gainditzen du): neurri liberal berriak foru-lurraldeetako zuzenbide propioekin bateragariak ote ziren eta foru sistemaren eliteak nola bete zituen sistema liberalak sortu zituen lanpostu berriak.

²⁷ Gaia ezagutzeko zenbait erreferentzia: Baro Pazos, Juan: *La codificación Del Derecho Civil en España (1808-1889)*, Universidad de Cantabria, Santander, 1992; *Leyes Hipotecarias de España. Fuentes y evolución. Tomo I*.

ANUNCIOS.

Se halla vacante la plaza de cirujano de la anteiglesia de Cenarruza y su puebla de Bolibar, en Vizcaya, distante una legua de Marquina, sin obligacion de rasura, cuya dotacion anual, calculada prudencialmente, consiste en 6,600 reales, procedentes de cuotas fijas de trigo y maíz, e importes de visitas, partos, vacuna y estraccion de muelas y demás, con inclusion de 640 reales que se le pagarán por semestres, de los fondos municipales, sin que en este cálculo se haya incluido lo que pudiera ganar el cirujano con unos 28 ó 30 vecinos del pueblo inmediato de Marquina, quienes por la mayor proximidad suelen servirse con el de esta anteiglesia, previa licencia de su autoridad local. Bajo de estos supuestos y en el de que los aspirantes deberán poseer el idioma vascongado de un modo bastante satisfactorio, podrán éstos dirigir sus solicitudes francesas de porte en el término de 30 dias contados desde el de la insercion del presente anuncio en el Boletin oficial de esta provincia, al suscripto alcalde, en cuyo poder se hallan desde ahora las condiciones del caso y demás datos e instrucciones de que quieran enterarse los que gusten; siendo de advertir que si ninguno de los aspirantes fuese de la satisfaccion y agrado de la comision encargada de practicar y resolver sobre cuanto concierne á este negocio, podrá esta, en tal caso dejar de hacer el nombramiento de cirujano, y disponer lo que mejor la pareciere. Cenarruza Marzo 29 de 1856.—El alcalde, José Domingo de Lúzar.

1856an, gure bi pertsonaiak aurrera eta atzera zebiltzatenean, zirujaua bebar zuten Markina aldean; euskaraz patxadaz jakitea, ezinbesteko baldintza (Boletín Oficial de la Provincia de Vizcaya, 1856-02-12). Agian, Peru Abarkaren lagunaren ondorengoa! («Barberu edo bizargillia baño geijago naz. Iru titulu emon eusteezan Madrilen, ta orretarako igaro nituban iru esamina krubel tribunale lotsa andiko baten. Nas bada Barberuba, Sangradoria ta Zirujauba»).

Domingo Ecenarrok elkarrekin borrokatu zuten Markinako ja-betza-erregistratzaile izateko.

1855eko abuztuaren 8ko Errege Dekretuak Hipoteka Legea idazteko agindua eman zuen, eta Kodeen Batzordeari eman zion mandatua. Hipoteka-legeria erreformatzeko oinarrien lege-proiektua deritzona Diputatueng Kongresuan aurkeztu zen, hain zuen ere, 1858ko otsailean; ondoren, 1860ko uztailean Senatuan aurkeztutako hipoteka-legearen proiektua lege gisa onartu zen.

Azkenik, 1861eko otsailaren 8an, Hipoteka Legea sendetsi eta argitaratzeari buruzko Errege Dekretua eman zen; testu horren 2. artikuluaren arabera, legea aldarrikatu eta hurrengo urtearen barruan hasiko zen indarrean, Gobernuak adierazitako egunean. 1861eko ekainaren 21eko Errege Dekretuaren bidez, Hipoteka Legea betearazteko erregelamendu orokorra onartu zen. Erregelamendu horren 20. artikuluak legeak lurralte-eskubide zibilekin dituen aurreikuspenak zehazten zituen. Azkenik, 1862ko uztailaren 11ko Errege Dekretuaren bidez, lege hipotekarioa indarrean jartzeko agindu zuen, hain zuen ere, 1863ko urtarrilaren 10etik aurrera.

Beraz, 1861ean, Espainiako legegileak erregistro sistema moderno bat ezartzea erabaki zuen, eta erregistroetan zerbitzua emateko ex profeso sortutako funtzionario kidego edo enplegatu publiko mota bat sortu zuen, estatutu berezi bat zuena. Baino, egia esan, ez zen oposizio bidezko hautaketa bat egin: abokatua izatea baino ez zen behar, adinez hogeita bost urtetik gorakoa, eta lau urtez bulegoa irekita eduki izana.

(*Leyes de 1861 y 1869*, 2 vols., Centro de Estudios Hipotecarios-Editorial Castalia, Madril, 1990-1991; Monterde García, Juan Carlos: *Génesis de la Ley Hipotecaria de 8 de febrero de 1861*, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España, Madril, 2008; Rodríguez Otero, Lino: *La Ley hipotecaria de 1861: sus autores, sus avatares y comentarios. (Referencia a una posible injusticia histórica)*, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España, Madril, 2010.

Lehen erregistratzaileak 1861eko abenduaren 19an izendatu zituzten²⁸.

4.2. *Markinako Jabetza Erregistroa sortzea*

Jabetza erregistroen mugapea, oro har, mapa judizialera egokitu zen. Hau da, 1861eko Hipoteka Legean erregistroen lurralte antolaketa bat zetorren mugape jurisdikzionalarekin, eta erregistro bat antolatu zen barruti judizialeko buru bakoitzean. Beraz, Markinan jabetza erregistroa sortu zen.

Erregistro horren lehen titularra Venancio del Valle y García errioxarra izan zen²⁹. 1861eko abenduaren 19an Markinako jabetza-erregistratzaile izendatu zuten eta 1862ko otsailaren 17an hartu zuen kargua. Baino urte pare bat geroago, 1864ko urrian, Reinosako lehen auzialdiko epaile izendatu zuten eta urte horretako azaroaren 23an hartu zuen kargu hori (geroago Bilbon epaile izan zen).

---

²⁸ Esan bezala, 1861eko abenduaren 19an lehen erregistratzaileak izendatu ziren («Real Orden nombrando Registradores de la propiedad de los partidos judiciales del territorio de la Península é islas adyacentes á las personas expresadas», *Gaceta de Madrid*, 354 zk., 1861eko abenduaren 20a), eta haien artean zeuden: berrehun eta hamabost abokatu, laurogeita hamabost sustatzaile (promotores), laurogeita bederatzitik epaile, karguz gabetutako zortzi (cesantes), zazpi errelatoren (relatores), sei alkate, bost kontalari (contadores), bost fiskal-sustatzaile (promotores fiscales), bi fisikali, abokatu fiskal bat (abogado fiscal), jabe bat (propietario), aholkulari bat (asesor) eta idazkari bat. 1862ko urtarrilaren 14tik abenduaren 29ra arte egin ziren izendapenetan ehun eta bi abokatu, peritu bat, epaile bat, sustatzaile bat eta kontalari bat zeuden. Laburbilduz, abokatuak nagusi. Erregistratzaileen oposizio bidezko lehenengo promozioa beranduago etorriko zen; hogeita bi erregistratzaile berri sartu ziren eta 1872ko maiatzaren 21ean izendatuak izan ziren.

²⁹ Ikuusi Venancio del Valleren ibilbidea irudian (jatorria: *Gaceta de Madrid*, 59. zk., 1879ko otsailaren 28a, 585. orr.). Venancio del Valleren ideia politikoei buruz: Sáez Miguel, Pablo: «Liberalismo y conservadurismo en La Rioja. Víctor Cardenal Ruiz (1818-1884)», *Berceo*, 157. zk., 2009, 119-144 orr.

De conformidad con lo prevenido en el art. 433 de la ley provisional sobre organización del Poder judicial,

Vengo en promover á la plaza de Magistrado de la Audiencia territorial de Las Palmas, vacante por traslación de D. Vicente Rodríguez Junquera, á D. Venancio del Valle y García, Juez de primera instancia, de término, que ha sido, y en la actualidad Magistrado de la de lo criminal de Bilbao.

Dado en Palacio á veintidós de Febrero de mil ochocientos ochenta y tres.

ALFONSO.

El Ministro de Gracia y Justicia,
Vicente Romero y Girón.

Méritos y servicios de D. Venancio del Valle y García.

Se le expidió el título de Abogado el 11 de Julio de 1834, habiendo ejercido la profesión en Calahorra hasta que en 13 de Febrero de 1863 fué nombrado para servir en comisión la Promotoría fiscal de Nájera, de la que se posesionó en 10 de Marzo, y en Santo Domingo de la Calzada desde 1863 á 1864.

En 17 de Febrero de 1866 nombrado Promotor fiscal en propiedad de Getfe, de entrada; tomó posesión en 27 de Marzo.

En 1º de Junio del mismo año trasladado á la Promotoría fiscal de Santo Domingo de la Calzada; tomó posesión en 21 de Julio siguiente.

En 12 de Diciembre de 1866 fué declarado cesante.

En 19 de Diciembre de 1861 Registrador de la propiedad de Marquina; posesión en 17 de Febrero de 1862.

En 28 de Octubre de 1864 fué nombrado Juez de primera instancia de Reinosa, de entrada; tomó posesión en 23 de Noviembre.

En 7 de Mayo de 1866 trasladado á Villacarriedo; posesión en 16 de Junio siguiente.

En 15 de Octubre del mismo año trasladado á Torrelavega; tomó posesión en 17 de Noviembre.

En 21 de Febrero de 1867 promovido al de Borja, de ascenso, del que se posesionó en 31 de Marzo.

En 5 de Febrero de 1869 se le declaró cesante.

En 5 de Abril de 1873 repuesto en Borja; posesión en 2 de Mayo.

En 3 de Mayo del mismo año fué trasladado, á su instancia, á Estella.

En 18 de Diciembre de 1876 fué promovido al del distrito de San Beltrán de Barcelona, de término, del que tomó posesión en 17 de Enero de 1877.

En 28 de Mayo del mismo año trasladado al de Bilbao, del que se posesionó en 30 de Junio siguiente.

En 18 de Diciembre de 1882 fué nombrado Magistrado de la Audiencia de lo criminal de Bilbao; tomó posesión en 2 de Enero de 1883.

Markinako leben erregistratzailea Venancio del Valle y García errioxarra izan zen. Markinako lana utzi eta gero, Gogeascochea eta Ecenarroren arteko lebia iritsiko zen. Irudian Venancio del Valle y Garcieren legelari saiatuaren ibilbide biburria, 1883 arte.

4.3. Gogeascoechea eta Ecenarroren hautagaitzak

Gogeascoechea eta Ecenarro hautagaien arteko lehia gauzatu zenean, Gogeascoechea erregistratzalea zen Donostian³⁰. Zehatz esanda, 1861eko abenduan egindako erregistratzileen lehen izendapenean hautatu zuten Donostiarako³¹. Aurreko urtean, hau da, 1861ean bi eskabide egin zituen; lehenengoan herri erakundeetan egindako lana aipatu zuen; bigarrenean, Madrilren sinatutako eskabide batean, hau dio: «como quiera que por mis circunstancias particulares y conocimientos de la legislación especial de las Provincias Vascongadas, considero podrá prestar mejores servicios en dicho país (...) proponerme para el nombramiento de Registrador de la propiedad, en cualquiera de las Capitales de las Provincias Vascongadas o Navarra y señaladamente en Vitoria».

Dena den, Gogeascoecheak laster uko egin zion bere karguari Donostian, hain zuzen ere, 1862ko otsailean, osasunegoera kaskarrean oinarrituta. 1864ko urtarilean, Markinako erregistratzale kargua eskatu zuen; izan ere, une horretan behin-behinean betetzen zuen kargua, izaera probisionalarekin baten ere. Eskabidearekin batera doan ziurtagiri batean esaten da: «el licenciado D. Manuel de Gogeascoechea, Abogado y vecino

---

³⁰ «Real Orden nombrando Registradores de la propiedad de los partidos judiciales del territorio de la Península é islas adyacentes á las personas expresadas», *Gaceta de Madrid*, 354 zk., 1861eko abenduaren 2a, 1. orr.

³¹ Behin eta berriro aipatu dugun lehen izendapen masibo horretan nola geratu ziren gure inguruko erregistroak aipatuko dugu: «AUDIENCIA DE BURGOS. PROVINCIA DE ÁLAVA. Registro de Amurrio.– D. Benigno José Galindez y Alejandre. Laguardia.– D. José María Migüelo. Vitoria.– D. Celestino Benito de Iturrate y Lejarazu. (...) PROVINCIA DE GUIPÚZCOA. Azpeitia.– D. Nicomedes de Urdangarin. San Sebastián.– D. Manuel Gogeascoechea. Tolosa.– D. José Ibañez. Vergará.– D. Fernando María Egaña. (...) PROVINCIA DE VIZCAYA. Valmaseda.– D. Aquilino Dionisio de Velaunde. Bilbao.– D. Fernando del Piélagos, Juez cesante. Durango.– D. Marcos Levario. Guernica.– Juan Angel Zorrosúa, Promotor cesante. Marquina.– D. Venancio del Valle, Promotor cesante» («Real Orden nombrando Registradores de la propiedad de los partidos judiciales del territorio de la Península é islas adyacentes á las personas expresadas», *Gaceta de Madrid*, 354 zk., 1861eko abenduaren 20a.

de esta villa, tanto siendo Alcalde como Juez de paz ha regentado interinamente en varias épocas dicho Juzgado de primera instancia: que así bien ha desempeñado interinamente el cargo de Promotor fiscal en diferentes tiempos, y finalmente que ha ejercido, y ejerce con distinción su profesión de Abogado³².

Gogeascoechea eta Ecenarro erregistratzaile titularra izateko lehiatu ondoren, 1865eko martxoan Gogeascoechea izendatu zuten Markinako erregistratzaile³³; apirilean karguaz jabetu zen. Ecenarro, beste behin, baztertuta.

Gogeascoechearen ondorengoa Eugenio de Arocena izan zen, bitarteko erregistratzaile gisa³⁴, izan ere, 1872ko azaroaren 6an onartu zen Manuel Gogeascoecheak Markinako Jabetza Erregistroko lanari egindako uko-egitea (1862ko maiatzaren 31ko Errege Dekretuaren 17. artikulua), berriz ere osasun-egoera eskasean oinarrituta³⁵.

Cesar Gallastegi Aranzabal

³² *Badator* datu basean fitxa hau dago, epaile gisa egindako lanari dagonkionez: «Archivo de la Torre de Vidarte (Murga-Mugártegui). 1861-05-03, Posesión especial del Patronato Real de Legos fundado por D. Felipe González de Azúa, dada por el licenciado D. Manuel de Gogeascoechea, Juez de Paz en funciones de Juez de Primera Instancia del partido de Marquina; Legajo 1; Número legajo 49».

³³ «Real órden nombrando Registradores de la Propiedad para varios distritos», *Gaceta de Madrid*, 64. zk., 1865eko martxoaren 5a, 1. orr.

³⁴ Eugenio de Arocena y Larrauri ere orduko Bizkaiko bizitza publikoko pertsonaia zen; hortaz, 1876ko ezohiko Batzar Nagusietan Areatzako ahal-dun gisa agertzen da; ikus: *Juntas Generales Extraordinarias del M.N. M.L. Señorio de Vizcaya celebradas en el Salón de Actos de su Instituto-Colegio General sito en la I. Villa de Bilbao. Los días 24 y 25 de abril de 1876, Imprenta y Litografía de Juan E. Delmas, de Bilbao, 1876*, 14. orr. Ondoren, notario gisa jardun zuen Areatzan. Beraz, unibertsitate ikasketak zituzten pertsonek foru erakundeetako karguak betzeaz gain, Madril en mendeko karguak betetzen zituzten.

³⁵ «Real Orden del Ministerio de Gracia y Justicia», *Gaceta de Madrid*, 313. zk., 1872ko azaroaren 8a, 405. orr. Markinan aritutako urteetan diziplina espediente bat zabaldu zioten, larregizko ordain-sariak kobratzeagatik.